

Poruchy osobnosti:

základy pro samostudium

Pavel Theiner

Psychiatrická klinika FN a MU Brno

- Pro některé běžně užívané pojmy je obtížné dát přesnou a stručnou definici. Osobnost je jedním z nich.
- **osobnost je duševní celek charakteristický:**
 - vnitřní jednotou a strukturovaností jeho dílčích složek
 - individuální specifičností, odlišností od jiných osobností
 - vývojovou kontinuitou, tj. relativní stálostí konstelace psychických vlastností v průběhu vývoje
- Za normálních okolností jde o integrovaný komplex všech psychických projevů (chování, prožívání či vnímání), který je typický vždy **pro konkrétního člověka**
- Projevuje se způsoby jednání v různých situacích, které jsou dlouhodobě stabilní (tím se liší od jednání u duševních poruch, kde existuje rozdíl oproti stavu premorbidnímu)

Osobnost

- Osobnost má 3 základní složky
- Vrozené vlastnosti = *temperament*
- Získané vlastnosti = *charakter*
- Inteligence

Osobnost

- Osobnost psychiatrického pacienta nás zajímá ze 3 základních důvodů:
 1. Různé typy osobnosti různě **predisponují** k psychiatrickým onemocněním – souvisí to s tím, jak daný jedinec obvykle reaguje na stresové podněty
 2. Typ osobnosti také ovlivňuje a mění „učebnicový“ obraz duševní nemoci – tzv. **patoplastický faktor**
 3. Typ osobnosti také určuje vztah k léčbě a spolupráci

Typy osobnosti a duševní nemoci

- Existuje mnoho teorií o tom, co působí na utváření osobnosti člověka:
 - **Biologické teorie** (genetika, vývoj mozku a jeho ovlivnění)
 - **Psychologické teorie** (hlavně zkušenosti v dětství, vztah k blízkým osobám)

Teorie osobnosti

- Při psychiatrickém vyšetření provádíme i orientační vyšetření osobnosti pacienta, a to pomocí následujících nástrojů:
- **Anamnéza** a v ní hlavně položky:
 - vztahy
 - aktivity ve volném čase (zájmy a koníčky)
 - převažující ladění
 - povaha
 - postoje a názory (morální, náboženské, ke zdraví, k tělu...)
 - návyky, zlovyky, abusus
- **Pozorování chování pacienta**
- *Pacienti sami někdy hodnotí svoji osobnost hodně zkresleně*

Vyšetření osobnosti

- V běžném životě obvykle **odhadujeme osobnost člověka podle jeho chování v dané situaci**
- U **psychiatrických pacientů** je však **chování značně ovlivněno probíhající duševní poruchou**, proto z něj nelze na druh osobnosti usuzovat a je nutno využít informací z minulosti, před vypuknutím duševní poruchy (od pacienta nebo blízkých)
- K dispozici jsou i **standardizované testy** popisující osobnost, které pro psychiatra provádějí psychologové. Výsledky jsou ale rovněž zkreslené v přítomnosti akutní duševní poruchy.

Vyšetření osobnosti

- **akcentovaná osobnost** – výrazněji vyvinut určitý osobnostní rys (nevzdaluje se příliš od normy, např. výbušnost, zranitelnost...)
- **deprivovaná osobnost** – vývoj pod nedostatkem emočních složek – potlačené emoční vnímání – citová chudost – neschopnost vyjádřit vřelé city (je základem u anetických lidí)
- **depravovaná** – nežijí podle obvyklých norem běžného soužití, delikventi, asociální chování (žijí mimo normu, ale bez trestné činnosti), drogově závislí aj.
- **primitivní** – jednoduché vzorce chování, nižší rozumové schopnosti, nedostatečná výchova, výuka, socializace

Abnormální osobnosti

- **dezintegrace** – rozpad osobnosti, nejzávažnější porucha, jednotlivé složky osobnosti se uvolňují, všechny kvality psychiky postiženy, ztrácí kontakt s minulostí i přítomností, změna ve vývoji povahy, neadekvátní reakce (např. schizofrenie, demence, organické onemocnění CNS)
- **transformace** – trvalá přesvědčenost, že je někým jiným, vzácná, závažná, člověk ignoruje svou identitu, nevývratné přesvědčení
- **alterace** – mnohočetná nebo disociovaná osobnost, žije sám za sebe se všemi vzpomínkami, v přechodném období je jako někým jiným, většinou se vrátí k normálu, obvykle si druhý život nepamatuje, náhlá ztráta původní identity, po určitou dobu žije v jiné identitě (přechody si neuvědomuje), vzácná

Abnormální osobnosti

- Dříve se označovaly termínem „psychopatie“ a jejich nositelé jako „psychopati“
- Tyto termíny pronikly do běžné mluvy a staly se urážlivými a proto se dále v oficiální terminologii nepoužívají
- Současný termín zní **PORUCHA OSOBNOSTI**
 - anglicky „personality disorder“ (PD)
- Pro konkrétní poruchu se přidává přídavné jméno (jaká porucha osobnosti?)

Abnormální osobnost jako diagnóza

- Pragmatické dělení na 3 clustery („třídy“)
 - Cluster A: podivínské, excentrické
 - Paranoidní porucha osobnosti
 - Schizoidní porucha osobnosti
 - (Schizotypní porucha osobnosti)
 - Cluster B: dramatické, emocionální a nestálé
 - Dissociální (antisociální) porucha osobnosti
 - Hraniční (borderline) porucha osobnosti
 - Histiónská porucha osobnosti
 - Narcistická porucha osobnosti
 - Cluster C: úzkostné, bázlivé
 - Vyhýbavá porucha osobnosti
 - Závislá porucha osobnosti
 - Anakastická (obsedantně-kompulzivní) porucha osobnosti

Poruchy osobnosti

- Jednotlivé poruchy osobnosti si probereme na semináři

Poruchy osobnosti

- Smíšené poruchy osobnosti
- Přetrvávající změna osobnosti po katastrofické události
- Přetrvávající změna osobnosti po duševním onemocnění
- Organická porucha osobnosti – při poškození mozku úrazem, degenerací, nádorem...

Další patologie osobnosti
